

130 години от създаването на Българска Седянка

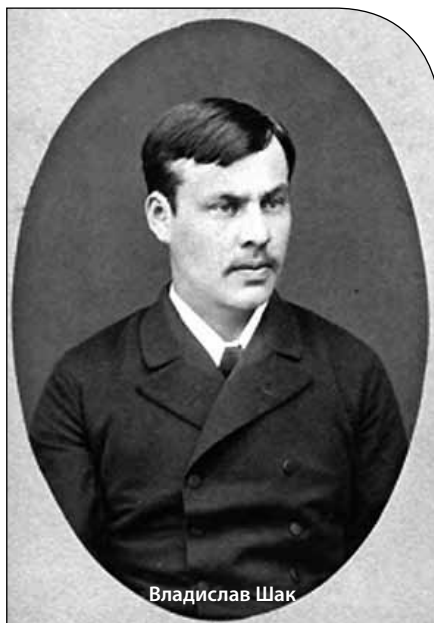
БЪЛГАРСКАТА ИНТЕЛИГЕНЦИЯ В ПРАГА (50–70-ТЕ ГОДИНИ НА XIX ВЕК)

През XIX век чешките земи, поради географската си близост и забележителното си културно и икономическо развитие, се превръщат в притегателен просветителски център за балканските славяни, в това число и за българите. От средата на века десетки, даже стотици млади българи от Пловдив, Панагюрище, Калоян, Търново, Шумен, Ловеч, Видин, Варна, Русе, София и др., отиват да учат в Прага, Табор, Храдец Кралове, Писек, Пардубице. Сред тях личат имената на И. Шопов, Т. Икономов, д-р Ив. Селимински, В. Стоянов и др. Голяма част от тези българи се сближават и започват да си сътрудничат с чешки интелектуалци (И. Шопов с П. Й. Шафаржик) или завързват контакти с чешки политици (В. Стоянов с Франтишек Палацки и Франтишек Ригер, който му дава идеята за създаване на Българско книжовно дружество). През 60-те години на XIX в. „чешките“ българи основават дружествата „Побратим“ и „Постоянство“, за да популяризират сред чешкото общество българските стремежи за независимост. Тези организации обаче скоро се разпадат. През 70-те години броят на българските студенти в Прага се увеличава, а с това зачестяват чешко-българските неформални сбирки. Затова все по-осезаема става нуждата от организиран културен живот.

СЪЗДАВАНЕ НА „БЪЛГАРСКА СЕДЯНКА“

В началото на 80-те години в Прага учат 12 български студенти. Между тях се открояват имената на Васил Атанасов (1857–1942), на Александър Теодоров-Балан (1859–1959), на Илия Илиев и др. Тези българи поддържат тесни контакти с чехите Карел Лукаш, Хержман Янда, Владислав Шак, Ян Мърквичка, Ян Вагнер и др. По време на честите им събирания

се обсъжда идеята за създаване на българско студентско дружество. По този повод А. Теодоров-Балан си спомня: „*Нашият план беше посрещнат с ентузиазъм от много чешки студенти, които имаха намерение след завършване на своето образование да свържат живота си с България.*“ През октомври 1880 г. те се събират в заведението „U Sedlerů“ и съставят официална молба до пражката полиция за създаване на българо-чешко дружество, която е одобрена два месеца по-късно. Рождената дата на „Българска седянка“ е **18 декември 1880 г.** На тази дата се свиква учредително събра-

Владислав Шак

ние, на което се избира ръководство. За председател е избран Васил Атанасов, за секретар Владислав Шак, за касиер – Карел Лукаш, за членове Ян Мърквичка и Илия Илиев (който дава името на организацията). Според приетия устав членове могат да бъдат чехи и българи. Основната цел на организацията е популяризиране на българския език чрез езикови курсове, създаване на собствена библиотека, изнасяне на сказки и организиране на вечеринки.

ДЕЙНОСТТА НА „БЪЛГАРСКА СЕДЯНКА“ ПРЕЗ 80–90-ТЕ ГОДИНИ НА XIX ВЕК

В началото „Българска седянка“ наброява 23 членове. Езиковите курсове по български език се водят от А. Теодоров-Балан и В. Атанасов. Сбирките се провеждат на различни места в Прага – „U Helmů“, „U Ježiška“, в „Nuselské pivnici“, „U Pravdů“, в кафенето „Stará Slavie“. Организацията бързо се разраства (в края на 1881 г. тя наброява над 80 членове) и скоро привлича интереса на чешката интелигенция. Междувременно Васил Атанасов се завръща в България и затова в началото на 1882 г. за председател на „Седянката“ е избран Александър Теодоров-Балан. Създава се и библиотека, за която отговаря току-що пристигналият от Загреб Любомир Милетич.

Освен езикови курсове „Българска седянка“ организира публични лекции – през 1881–1882 г. се изнасят сказки, посветени на българската история и култура. Първата публична проява на дружеството е през март 1881 г. В „Umělecká beseda“ се организира вечер, посветена на Л. Каравелов, на която се четат преведени на чешки език негови произведения. Характерно за първото десетилетие от съществуването на „Седянката“ са именно тези паметни вечери: през 1882 г. в „Měšťanská beseda“ – за Г.С. Раковски; през 1883 г. – за Хр. Ботев (на нея присъстват около 200 души; сред тях е и примадоната на чешката опера Мария Ситова, която рецитира негови стихове); 1884 г. – за Петко Рачов Славейков; през 1885 г. – за Братя Миладинови; 1888 г. – за Васил Левски; 1890 г. – за Васил Априлов. Междувременно част от членовете на „Седянката“ (Ал. Теодоров-Балан, Илия Илиев, Ан. Явашов) създават кръжока „Просвета“. Той развива просветителска и литературна дейност – езикови курсове по чешки език, преводи на чешка литература, публикувани в български перио-

Христина Морфова

дични издания: „Марица“ (Пловдив), „Съветник“ (Сливен), „Свобода“ (София) и др. Скоро сред членовете на кръжока се заражда идеята да се основе *Bulharská matice*, по примера на *Česká Matice*. Тя трябва да играе ролята на организация на българите в майката-родина и по света с цел културно сътрудничество между тях. През 1883 г. инициаторите на тази идея издават в Прага студентския алманах „Утро“, в който публикуват преводи на художествена литература и запознават чешката общественост със стремежите на българите за национално обединение. В алманаха те отправят апел към сърбите да насочат погледа си не към Македония, а на запад, към Босна и Херцеговина: *„Не искаме да побългаряваме сърбите, нито да се разширяваме за тяхна сметка, а само да запазим себе си и това, което е наше“*. Съединението на Княжество България с Източна Румелия през 1885 г. е посрещнато с възторг от чешката общественост. Тогавашният председател на „Седянката“ Койчо Божков заедно с група българи, живеещи в Прага, изпраща благодарствен адрес до Ф. Ригер и посещава редакциите на двата най-популярни вестника „*Národní listy*“ и „*Pokrok*“, за да изрази своята признателност за подкрепата, която те дават за българите. След избухване на сръбско-българската война намиращите се в Прага 25 български студенти заминават като доброволци на фронта, изпратени на гара „Франц Йозеф“ с овации и шумни възгласи от 300 свои колеги.

През 90-те години броят на членовете на организацията рязко намалява. Причините са няколко – откриването на висше училище в София; отслабената мотивация на чешките студенти да се реализират професионално в следосвобожденска България. Освен това новото българско правителство не е популярно сред чехите заради русофобството на министър-председателя Стефан Стамболов. През този период „Седянката“ сменя около 9 председатели (К. Деспотов, П. Момчилов, Б. Дякович, Ат. Марков, З. Бояджиев и др.). Тя провежда сбирките си в кафенето „*Národní kavárna*“, а от 1895 до 1912 г. – в „*U Karla IV*“. Организацията започва да си сътрудничи с чешките дружества „*Moravská Beseda*“, „*Filosofická jednota*“, „*Slavia*“, „*Ústřední Matice Školská*“. Те на свой ред канят членовете на „Седянката“ на юбилейни тържества. Така например, тя участва в честването на 100-годишнината от рождението на Ян Колар и на Франтишек Палацки.

„БЪЛГАРСКА СЕДЯНКА“ В НАЧАЛОТО НА ХХ ВЕК

В началото на ХХ век организацията има двама почетни членове (проф. Александър Теодоров-Балан и Васил Атанасов), 23 членове-учредители и 19 действащи членове, като броят им през следващите 2–3 години постепенно нараства. През този период дейността на „Седянката“ започва да се свързва с нови имена – Добри Христов, Станислав Форман, Ян Брожка, В. Добруски, Ст. Баджов, К. Щрибърни, Л. Лукаш и др. Задълбочава се сътрудничеството с други

Ал. Балан

славянски дружества в Прага, организират се лекции. Само за две години (1904–1905) са изнесени около 15 сказки от В. Сплитек, Ян Мърквичка, К.

Добруски, М. Арнаудов, К. Лукаш, Йордан Милев, Зденек Броман. През 1901 г. „Седянката“ организира вечеринка, посветена на дошлите на екскурзия в Прага български учители, а на следващата година в „*Národní dům*“ се отбелязва тържествено 35-годишнината от Освобождението на България. На него чешкият студент Б. Хохола (бъдещият капелмайстор в Софийската опера) изнася лекция за нейната история. През лятото на 1903 г. „Българска седянка“ заедно със Славянския клуб в Прага организират вечер, посветена на Македония. На събитието присъства и чешкият депутат от виенския парламент Вацлав Клофач, който малко преди това се е върнал от пътуването си из България, Македония и Европейската част на Турция. Той изнася лекция за Македония, придружена с богат снимков материал. Македонският въпрос става актуален в чешките земи след избухване на Илинденско-Преображенското въстание през 1903 г. „Седянката“ полага усилия да спечели чешкото обществено мнение в полза на българите. В средата на декември с. г. тя организира митинг, на който Вацлав Клофач произнася реч в подкрепа на българите, няколко дни по-късно самите чехи излизат на протестна демонстрация срещу турските зверства в Македония, в която наред с В. Клофач участва и председателят на чешките гимнастически дружества „Сокол“ д-р Шейнер.

„БЪЛГАРСКА СЕДЯНКА“ И ВОЙНИТЕ ЗА НАЦИОНАЛНО ОБЕДИНЕНИЕ

През този период със „Седянката“ започват да си сътрудничат българската оперна певица Христина Морфова и чешкият журналист Владимир Сис. По време на Балканските войни дейността на организацията временно замира, понеже голяма част от българските студенти в Прага се връщат в България, за да се запишат доброволци в армията. След поражението във Втората балканска война те се връщат в Прага, но сред тях цари песимизъм и покруса от преживяната национална катастрофа. Същевременно „Седянката“ изпраща на Славянското благотво-

рително дружество и на българските вестници сведения за реакцията на чешката общественост към двете Балкански войни.

Влошените отношения между България и Сърбия през 1913 г., прераснали във военен конфликт (Междусъюзническата война), се „пренасят“ и в Прага. Показателни в това отношение са две случки от пролетта на 1914 г. В началото на май сръбското студентско дружество „Шумадия“ кани „Седянката“ да участва в тържествата по случай 100-годишнината от рождението на черногорския поет Петър Негош. Тогавашният председател на организацията К. Йончев отклонява поканата с мотива, че „*щом един народ, който чества юбилей на свой просветител, е способен да затваря българските училища в Македония, тогава този народ се подиграва със своето културно развитие.*“ В края на същия месец чешката организация „Národní Jednota Pošumavská“ кани „Седянката“ на свое юбилейно тържество. И този път поканата е отхвърлена – българите не могат да преглътнат просръбската позиция на чешкото общество и чешкия печат след Втората балканска война, по-специално по отношение на българските аспирации към Македония. През 1915 г., заради включването на България в световната война, „Българска седянка“ се саморазпуска. Тя възобновява дейността си чак през есента на 1919 г. За председател е избран Н. Ангелов. Следвоенната обстановка в Централна Европа издига авторитета на новата чехословашка държава, превръщайки я в стожер на славянството. Това отново я прави привлекателна за стотици български младежи. Те идват да учат не само в Прага, но и в новосъздадения чешки университет в Бърно, където скоро създават свое сдружение. През пролетта на 1920 г. членовете на „Българска седянка“ рязко се увеличават – те са 123 души (при 212 български студенти). За сравнително кратък период се организират и 14 публични лекции – един от лекторите е съпругата на Владимир Сис Маня Стефанова, която говори за „Чешко-българските културни връзки след Освобождението“. През октомври на 1920 г. се чества 70-го-

дишният юбилей на народния поет Иван Вазов, а два месеца по-късно „Българска седянка“ отбелязва тържествено 40-годишнина от своето създаване. На 25 декември Владислав Шак изнася публична лекция, посветена на България.

ПОСЛЕДИТЕ ДЕСЕТИЛИТИЯ (20–30-ТЕ ГОДИНИ)

Песимизмът и отчаянието, завладял българите след войните, не подминава и членовете на „Седянката“. Затова ръководството на организацията отправя апел към българската общност в Прага да не унива от преживяната национална катастрофа и да гледа към бъдещето с повече оптимизъм. Още в началото на 20-те години се организират редица публични лекции: „Идеен и практичен живот на „Българска седянка“, „Песимизмът в новата българска литература“, „Минералните извори в България“ и др.

През март 1921 г. в Прага се провежда първият международен студентски конгрес, на който „Седянката“ също взима участие. В резултат на това събитие сред българските студенти се заражда идеята за основаване на български национален студентски съюз.

През 1923 г. единството в „Седянката“ започва да се пропуква – част от членовете ѝ, привърженици на земеделския съюз и на комунистите, се отцепват и създават свое дружество, „Народно студентство“, което по-късно се разцепва на две. Това събитие, обаче, си има и своята положителна страна – по този начин обстановката в „Седянката“ се успокоява и тя се връща към нормална дейност. За това „говори“ както организираното през май 1926 г. тържество в чест на Хр. Ботев, така и това в чест на народните будители и на народния поет Иван Вазов (1.11.), което от 1928 г. се превръща в традиционен празник на „Седянката“.

Интересен епизод от съществуването на „Българска седянка“ е поканата за сътрудничество, която получава от студентите на дружество „Югославия“ през март 1928 г. По ирония на съдбата едно трагично събитие в България „помага“ за това сближение – опустошителното земетресение в Чирпан. Двете дружества

Ян Мърквичка - автопортрет

организират благотворителен концерт, на който се събират 2500 крони в помощ на пострадалите. През 1930 г. „Българска седянка“ чества своя половинвековен юбилей – на 12 януари се провежда тържествено шествие до Старото кметство, а два дни по-късно – събиране в „Národní dům na Vinohradech“. От страниците на „Národní listy“ първият ѝ председател В. Атанасов приветства събитието: „*Чешкият народ може да бъде горд с огромната си заслуга за просветното и културното развитие на своя братски народ, който векове наред живееше под тежко робство.*“

През 30-те години с „Българска седянка“ започва да си сътрудничи и българският поет Кирил Христов, който по това време живее в Прага. Той взима участие във всичките ѝ инициативи, даже посвещава на Прага своя стихосбирка, преведена от Владислав Шак. С негова помощ в един от пражките театри се поставя пиесата на Иван Вазов „Хъшове“, по случай 80-годишнината от рождението на народния поет. Поради надвисналата опасност от война с Германия българските студенти изявяват желание да се запишат доброволци в чехословашката армия, но им е отказано. След окупацията на чешките земи от Третия райх те са принудени да напуснат страната. През 1939 г. „Българска седянка“ официално престава да съществува.

Д-р Красимира Мархалева
по материали от „Národní listy“
и от „Československo-bulharská
vzájemnost“